НАЦИОНАЛЕН ОСИГУРИТЕЛЕН ИНСТИТУТ

ОСИГУРИ бъдещето си!

НАВИГАТОР: ПЪРВА РАБОТА

ВЛЕЗ В ИГРАТА! ОСИГУРИ БЪДЕЩЕТО СИ!

Наръчник за осигурителните ти права

КАМПАНИЯ ЗА МЛАДЕЖКА ОСИГУРИТЕЛНА ГРАМОТНОСТ

ЗДРАВЕЙ!

Искаш ли да разбереш как системата работи за теб?

Държиш в ръцете си (или гледаш на екрана си) наръчник, направен точно за теб - независимо дали тепърва завършваш училище, започваш първата си работа като студент или вече си подписал/а първия си трудов договор.

Осигуряването звучи като нещо, за което ще мислиш „някой ден“. Всъщност то започва още с първата ти заплата. Всяко решение, което вземаш сега (дали работиш с договор, на каква заплата си осигурен/а, знаеш ли правата си), оставя следа в системата за години напред.

Тази книжка не е учебник по осигурително право. Тя е практичен, кратък и ясен пътеводител - с реални казуси, чек-листи и линкове към нещата, които наистина ще ти потрябват. Чети я на части, дръж я под ръка, връщай се към нея, когато имаш нужда.

ОТ ЕКИПА НА НОИ

Добре дошъл/дошла в системата. Тя работи за теб - стига да знаеш как. Ние ще ти помогнем да разбереш.

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧАСТ 1 · СТАРТ

Какво всъщност е осигуряването? 4
Трудовият договор - твоята защита №1 5
Договор - трудов или граждански - или „пари на ръка“? 6
Работиш и учиш едновременно? 7
ПИК на НОИ и ЕПЕУ 8
Бруто, нето и всичко между тях 9
Разбий фиша за заплатата си на части 10

ЧАСТ 2 · ЗАЩИТЕН СИ, ДОКАТО РАБОТИШ

Разболя се? Ето кой ти плаща 11
Трудова злополука - от първия ден 12
Майчинство: бъдещето расте с теб 13
И бащата има право 14
Загуби работата си? Твоите права остават: обезщетение за безработица 15
Фирмата фалира - парите ти не изчезват 16
Фирмата фалира: как точно да поискаш парите 17

ЧАСТ 3 · ПОГЛЕДНИ НАПРЕД

Осигуровките пътуват с теб 18
Сезонна, временна работа, смени 19
Заминаваш да работиш в ЕС? 20
Минималният осигурителен доход 21
Пенсията все някога идва. Помисли и за нея 22
Къде отиват твоите осигуровки? 23

ИНСТРУМЕНТИ

7 мита за осигуряването 24
Чек-лист: първата работа 25
Често задавани въпроси 26
Речник на младия осигурен (А–О) 27
Речник на младия осигурен (П–Я) 28
Полезни контакти 29

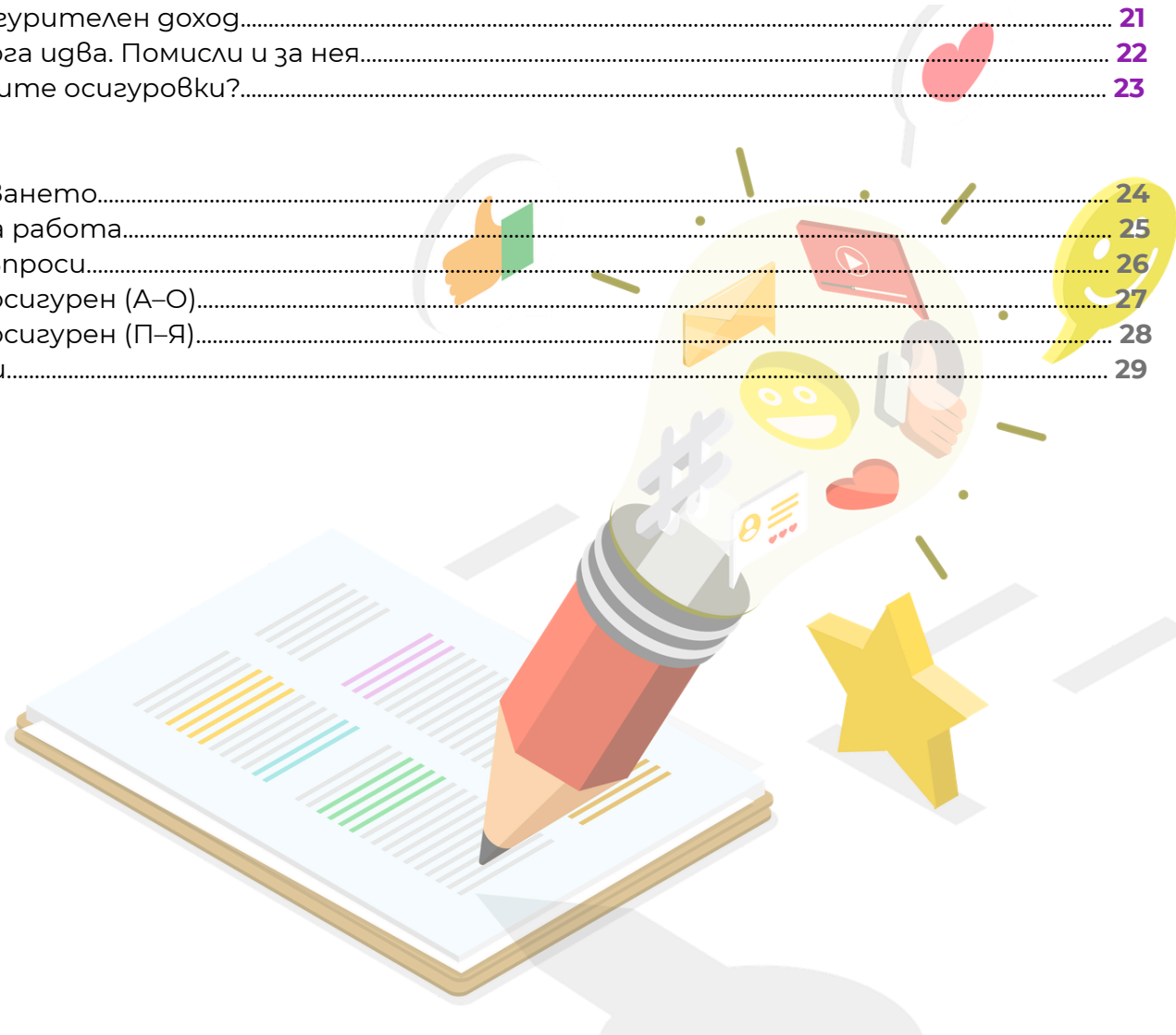

Какво всъщност е осигуряването?

Малка част от дохода ти днес осигурява защитата ти утре.

Всеки месец, в който работиш по трудов договор, работодателят ти превежда осигурителни вноски към държавата. Част от тях са за твоя сметка, част - за негова.

Тези пари не са хвърлени на вятъра и не изчезват. Те градят твоя осигурителен доход и осигурителен стаж, а от тях зависи: колко ще получаваш, когато си в болничен; какво обезщетение ще ти се полага при майчинство; дали ще имаш право на обезщетение, ако загубиш работата си; каква ще бъде пенсията ти един ден.

Системата на социалното осигуряване се управлява от Националния осигурителен институт (НОИ). Това е институцията, която изчислява, отпуска и изплаща паричните обезщетения и пенсиите на хората в цялата страна.

ЗАПОМНИ
Осигуровка ≠ данък. Данъкът отива в държавния бюджет. Осигуровката се връща обратно към теб - под формата на обезщетение или пенсия, точно когато имаш нужда от нея.

ЗАПОМНИ
Осигурителните вноски към НОИ не са същото като здравните вноски. Здравните вноски отиват в Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) и благодарение на тях можеш да ползваш медицински услуги.

Държавното обществено осигуряване е до теб при осем основни житейски риска: болест, майчинство, отглеждане на дете, безработица, трудова злополука, инвалидност, старост и смърт.

Когато си млад/а, пенсията изглежда много далечна. Но право на пенсия имат и съвсем млади хора - когато са загубили родител (наследствена пенсия) или имат здравословен проблем (инвалидна пенсия).

Осигуряването е задължително по закон за всеки, който работи по трудово правоотношение или служебно правоотношение (държавен служител) - нито ти, нито работодателят имате право да се „договорите“ да го пропуснете.

Трудовият договор - твоята защита №1

Той е ключът към всички права в тази книжка.

- Само с трудов договор си осигурен/а за всички рискове: болест, майчинство, трудова злополука, безработица, старост и други.
- Договорът трябва да е писмен и подписан от теб и от работодателя, преди да започнеш работа.
- До 3 дни след подписването работодателят трябва да регистрира договора в Националната агенция за приходите (НАП).
- Преди да започнеш работа, работодателят е длъжен да ти предостави екземпляр от сключения трудов договор, подписан от двете страни, и копие от вписването на началото на трудовото правоотношение (документа, че договорът ти е регистриран), заверено от териториалната дирекция на НАП.
- Ако работодателят не ти ги предостави поискай ги, преди да започнеш работа.

ИСТИНСКИ КАЗУС

Ивайла подписва трудов договор в петък следобед, а в понеделник вече е зад щанда за сладолед. Тя пита за екземпляр от договора и разписката от НАП - работодателят ѝ ги дава веднага. Шест месеца по-късно, при кратък болничен, НОИ вече има всички данни и обезщетението ѝ се изплаща без забавяне.

Договорът с изпитателен срок е истински трудов договор, а не „стаж без права“. Докато трае изпитателният срок, получаваш заплата, имаш право на отпуск и си осигурен/а - точно както при безсрочен договор.

- Изпитателният срок е най-много 6 месеца и може да е в полза на работодателя, в твоя полза или в полза и на двама ви. Ако в договора не е записано изрично, се смята, че е в полза и на двамата.
- Докато срокът тече, страната, в чиято полза е уговорен, може да прекрати договора без предизвестие и без да обяснява защо. Затова е важно да знаеш в чия полза е той.

Ако започваш работа в държавната администрация, между теб и работодателя възниква служебно правоотношение - то е подобно на трудовото. Вместо трудов договор осигурителят издава заповед, с която те назначава на длъжността. Правата и задълженията ти са уредени в Закона за държавния служител.

Работодателите подават до НАП данни за всички, които работят при тях по трудов договор или служебно правоотношение. Данните се вписват в Регистъра на заетостта и така за всеки човек се създава единен електронен трудов запис (ЕЕТЗ). От 01.06.2025 г. той заменя трудовата книжка, а от 01.06.2026 г. - и служебната книжка.

Договор - трудов или граждански - или „пари на ръка“?

„Без договор е по-изгодно“ е един от най-скъпите митове.

Покрит риск, който дава право на обезщетение/ пенсия	Трудов договор	Граждански договор	Без договор
Болест	Да	Не*	Не
Майчинство (бременност, раждане,отглеждане на дете)	Да	Не*	Не
Безработица	Да	Не	Не
Инвалидност, старост, смърт – натрупва се стаж за пенсия (осигурителен стаж)	Да	Да	Не

* Освен ако вече не си осигурен/а по трудов договор едновременно с гражданския.

МИТ СРЕЩУ ИСТИНА

Повечето пари „в плик“ днес ти излизат скъпо утре: губиш бъдещи обезщетения за болничен, майчинство и безработица, а пенсията ти ще е по-ниска - завинаги.

Не се съгласявай да работиш без договор!

Не се съгласявай на договор, в който е записана по-ниска заплата от тази, която реално получаваш!

Работиш и учиш едновременно?

Имаш специална закрила - и пак се осигуряваш като всеки друг.

- На 16 - 18 г.: по време на учебната година работиш до 35 часа седмично; не можеш да работиш нощем, извънредно или на опасна работа. Можеш да започнеш работа само след разрешение от Инспекцията по труда.
- Под 16 г.: можеш да работиш само леки дейности, изрично посочени в закона и пак с разрешение от Инспекцията по труда.
- Ако си под 18 години, работодателят е длъжен да информира теб и родителите ти (или попечителя ти) за:

1. възможните рискове в работата;
2. мерките, предприети за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

- Ученическа или студентска бригада, стаж - щом има трудов или граждански договор, времето се брои за осигурителен стаж, дори да е само няколко седмици.
- Работил/а си само лятото? Всеки ден с осигуровки се пази в системата за цял живот.

ИСТИНСКИ КАЗУС

Мартин работи 6 седмици като аниматор в комплекс на морето през лятната ваканция между 11-и и 12-и клас, по трудов договор. Тези седмици влизат в осигурителния му стаж, въпреки че е още ученик.

Непълнолетните имат право и на по-дълъг годишен отпуск - най-малко 26 работни дни вместо обичайните 20. Докато работиш по договора, този отпуск не може да бъде заменен с пари.

ПИК на НОИ: ключът ти към е-услугите. С него научаваш всичко

Спестяваш време, безплатно, без опашки и виждаш какво плаща работодателят ти.

- ПИК (Персонален идентификационен код) е твоят личен код за достъп до всичко, което НОИ знае за теб.
- Получаваш го безплатно и на момента във всяко териториално поделение на НОИ - само с лична карта, без да е необходимо да попълваш заявление.
- Всички е-услуги на НОИ минават през Единния портал за електронни услуги (ЕПЕУ).
- С ПИК проверяваш: осигурителния си доход и стаж по месеци; дали работодателят те осигурява и как (на какво работно време и върху какъв доход); подадените болнични; прогнозния размер на пенсията и обезщетенията си и още много други неща.

Сканирай и влез в ЕПЕУ
eportal.nssi.bg

Проверявай поне веднъж на 3 месеца - така най-бързо ще разбереш, ако нещо не е наред.

- През ЕПЕУ подаваш и заявления за десетки услуги на НОИ, и то без да ходиш до гише.
- С ПИК на НОИ можеш да ползваш и Системата за сигурно електронно връчване (ССЕВ). Чрез нея изпращаш до държавните институции и да получаваш от тях електронни документи с обратна разписка - като препоръчано писмо, но онлайн.
- ПИК е само за теб - с него може да се проверява и подава информация от твое име. Не го давай на никого, дори на работодателя си.

Какво трябва да знаеш за ПИК на НОИ:

- *той е 10-значен код от букви и цифри;*
- *не е еднократен - ако го пазиш на сигурно място или го запомниш, можеш да го ползваш, докато не го смениш;*
- *можеш да го смениш чрез услуга на сайта на НОИ;*
- *ако подозираш, че някой го използва без твое знание, можеш да го деактивираш - също през сайта на НОИ;*
- *можеш да го получиш и онлайн - чрез услуга на НОИ и облачен електронен подпис на Евротръст с лицево разпознаване.*

Бруто, нето и всичко между тях

Числото в обявата за работа почти никога не е числото, което влиза в сметката ти.

- Брутното възнаграждение е сумата, върху която се изчисляват и от която се удържат осигуровките и данъкът. Нетното е това, което реално получаваш.
- От брутната ти заплата се удържат: твоята част от осигуровките - общо 13,78% (за болест и майчинство, безработица, държавна пенсия и допълнителна пенсия, здравно осигуряване), и 10% плосък данък върху остатъка.
- Работодателят също плаща осигуровки за теб - те не се удържат от заплатата ти, а са допълнителен разход за него.
- За 2026 г. минималната работна заплата е 620,20 евро на месец при пълен работен ден (8 часа дневно, 5 дни седмично).

СЪВЕТ
На интервю за работа винаги питай каква е брутната заплата. Нетната можеш лесно да изчислиш сам/а - обратното не е така лесно.

ИСТИНСКИ КАЗУС
При брутна заплата 1000 евро: 137,80 евро отиват за осигуровки (13,78%). Остават 862,20 евро - това е данъчната основа, от която данъкът е 86,22 евро (10%). Получаваш нето: 775,98 евро.

Работодателят също плаща осигуровки върху същите 1000 евро брутно възнаграждение - обичайно между 18% и 30% в зависимост от риска на икономическата дейност. Отделно той внася вноски за трудова злополука и професионална болест, както и допълнителни вноски за работници при вредни, опасни или специфични условия на труд и за учителите. Така реално ти струваш на работодателя повече от брутната си заплата.

Разбий фиша за заплатата си на части

Ето какво всъщност пише на фиша ти - ред по ред.

Брутно трудово възнаграждение	Цялата сума, начислена от работодателя, преди удръжките
Осигурителен доход	Базата, върху която се изчисляват осигурителните ти вноски
Осигуровки (за твоя сметка)	13,78% общо: болест и майчинство, безработица, държавна пенсия и допълнителна пенсия
Данъчна основа	Брутно възнаграждение минус осигуровките за твоя сметка
Данък върху доходите	10% плосък данък върху данъчната основа
Нето за получаване	Сумата, която реално влиза в сметката ти

ВАЖНО
Осигурителният ти доход (не нетното възнаграждение!) определя размера на бъдещите ти обезщетения и пенсия. По-високо обявено възнаграждение = по-добра защита утре.

Ако поискаш, работодателят е длъжен да ти дава фиш при всяко изплащане на заплатата - на хартия или по електронен път, стига да можеш да го запазиш и разпечаташ.

Датата на изплащане на заплатата трябва да е записана в трудовия договор или във вътрешните правила на фирмата - питай, ако не ти е ясна.

Разболя се? Ето кой ти плаща болничния

При наличие на трудов договор и минимално нужния стаж, получаваш парично обезщетение, което замества дохода ти, докато оздравееш.

- Първите 2 работни дни от болничния плаща работодателят - 70% от среднодневното ти брутно възнаграждение за текущия месец.
- От 3-тия работен ден нататък плаща НОИ: 80% от среднодневния ти осигурителен доход за последните 18 календарни месеца преди месеца, в който си се разболял/а (а не само от последната ти заплата), но не повече от среднодневното ти нетно възнаграждение за същия период.
- Имал/а си месец без осигуряване през тези 18? За него в сметката влиза минималната работна заплата, а не нула - затова непрекъснатото осигуряване винаги е по-изгодно.
- Условие: поне 6 месеца осигурителен стаж за общо заболяване и майчинство, ако си навършил/а 18 години. Ако си непълнолетен/на, това условие не важи за теб.

ИСТИНСКИ КАЗУС

Петя е на работа от 4 месеца и се разболява за 5 дни. Тъй като още няма 6 месеца стаж, не получава обезщетение. Но всеки регистриран ден вече ѝ трупа нужния осигурителен стаж за в бъдеще.

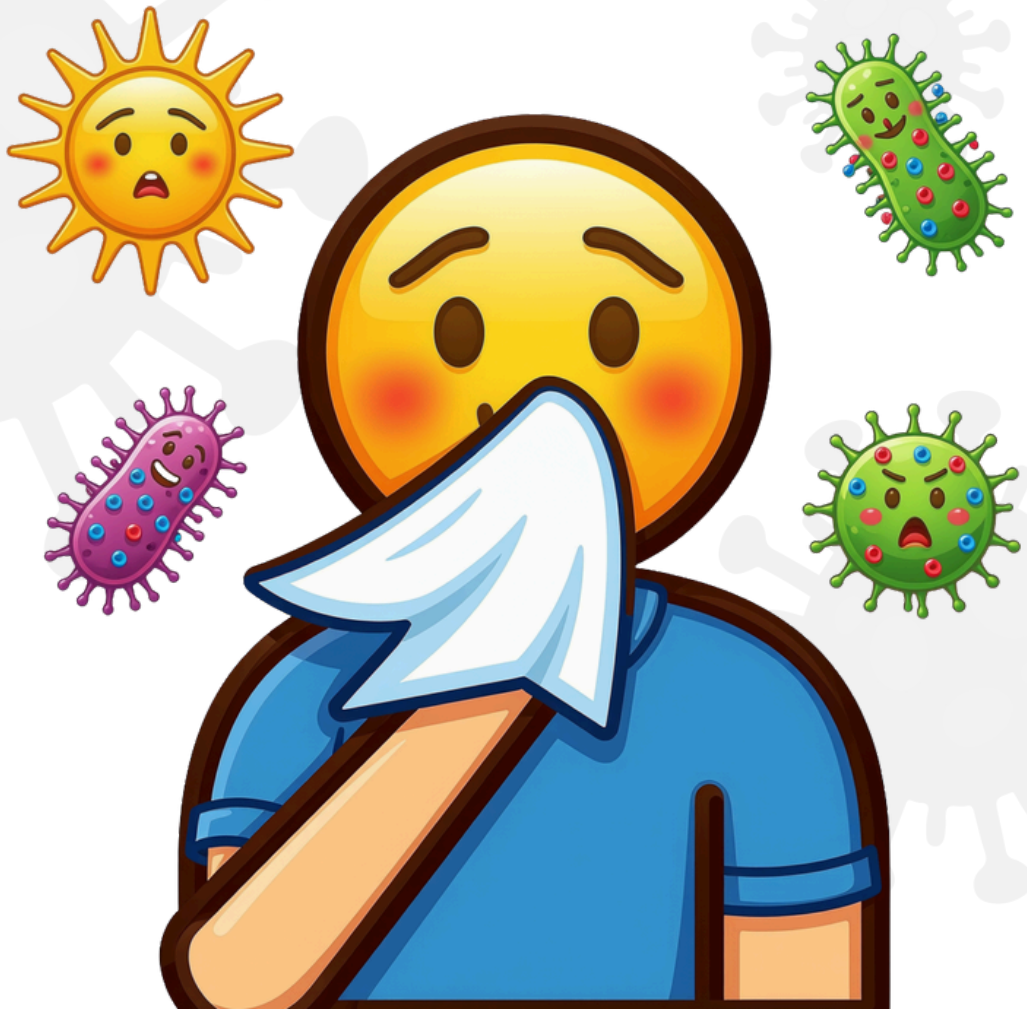

Трудова злополука: от първия ден

Тук няма изискване за стаж - още от първия работен час си защитен/а.

- Трудова злополука е внезапно увреждане на здравето по време на работа или във връзка с нея - включително по пътя от дома до работата и обратно.
- При трудова злополука НОИ ти плаща 90% от осигурителния ти доход още от първия ден - без значение колко стаж имаш.
- Работодателят е длъжен да декларира (съобщи) злополуката в НОИ до 5 работни дни.

ИСТИНСКИ КАЗУС

Стоян е на работа едва втора седмица, когато си навяхва глезена на строителната площадка. Няма и месец стаж, но случаят е трудова злополука, а не общо заболяване. Затова получава обезщетение в размер на 90%, не 80%, и няма значение колко стаж има.

ЗАПОМНИ

Без трудов договор НОИ не може да признае случилото се за трудова злополука и не може да изплати обезщетение.

Веднага след инцидент: потърси медицинска помощ, кажи на прекия си ръководител още същия ден и поискай случилото се да бъде записано. Не подписвай нищо, в което пише, че злополуката не е свързана с работата.

*Можеш да подадеш и сам/а сигнал за укрита трудова злополука на националната телефонна линия на Инспекцията по труда за трудови злополуки: **0800 14 008 (безплатен)**.*

Майчинство: бъдещето расте с теб

Бебето не чака графици. Обезщетението обаче зависи от осигуряването ти преди това.

- Имаш право на 410 календарни дни отпуск - 45 от тях са преди раждането.
- Условие: поне 12 месеца осигурителен стаж във фонд „Общо заболяване и майчинство“ – събран през целия ти трудов живот, не е нужно да е без прекъсване.
- Размер: 90% от среднодневния ти осигурителен доход за последните 24 месеца.
- Връщаш се на работа преди 410-я ден? Продължаваш да получаваш 50% от полагащото ти се обезщетение за остатъка от периода (чл. 50а КСО).
- След 410-те дни, докато детето навърши 2 години, ти се полага фиксирано месечно обезщетение - 398,81 евро (780 лв.) за 2026 г.

ВАЖНО
Колкото по-дълго и на колкото по-висока заплата си осигурена преди раждането, толкова по-високо е обезщетението. „Осигуровките не са важни на 20“ е точно обратното на истината.

- **Връщаш се на работа преди детето да навърши 2 години?** Продължаваш да получаваш 50% от полагащото ти се обезщетение за остатъка от периода.

Докато си бременна, имаш специална защита срещу уволнение - работодателят може да те освободи само в случаите, изрично посочени в закона.

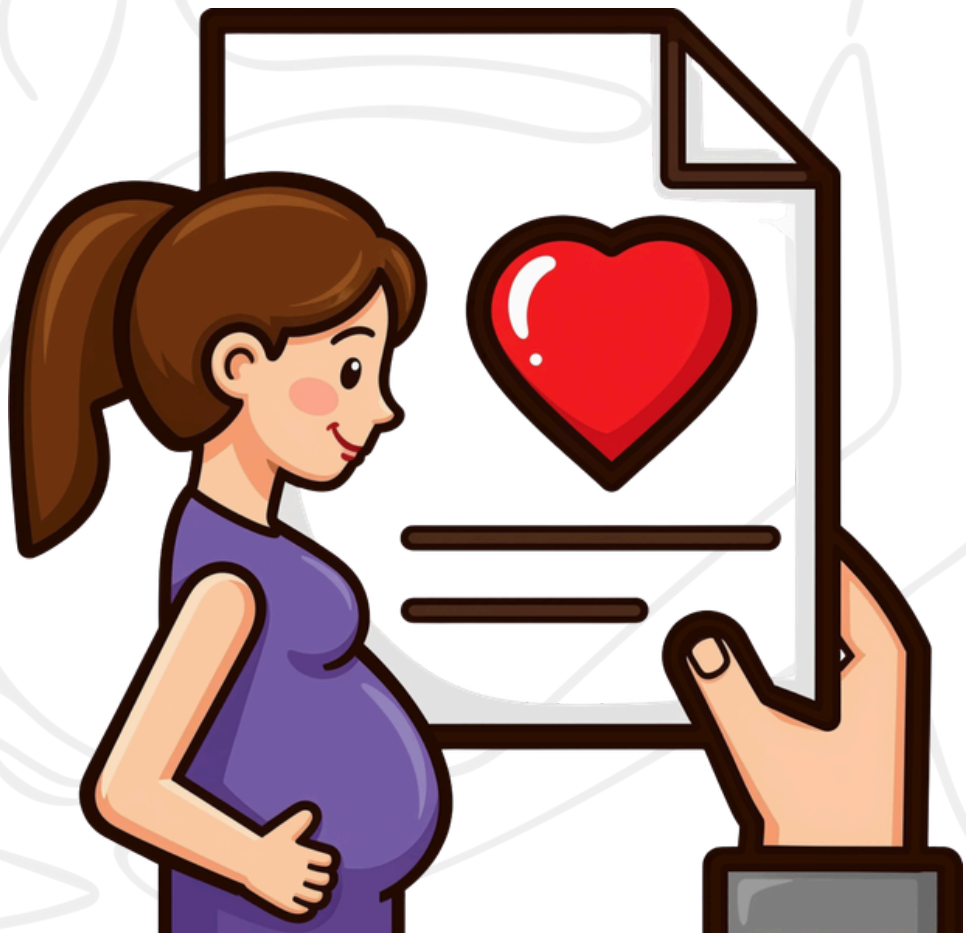

И бащата има право

Майчинството не е само за мама и бащите имат гарантирани дни.

- Бащата има право на 15 календарни дни отпуск веднага след изписване на детето от болницата, ако е осигурен за общо заболяване и майчинство от поне 6 месеца.
- Когато детето навърши 6 месеца, бащата (или осиновителят) може да ползва остатъка от 410-те дни вместо майката, ако има поне 12 месеца осигурителен стаж за общо заболяване и майчинство и ако майката е осигурена.
- И в двата случая обезщетението е 90% от осигурителния доход за последните 24 месеца на родителя, който излиза в отпуск.

ИСТИНСКИ КАЗУС

Георги и Радост стават родители през март. Георги ползва своите 15 дни веднага щом бебето е изписано от болницата. Когато бебето става на 6 месеца, той поема остатъка от отпуска, а Радост се връща по-рано на работа заради интересен проект в нейната специалност.

Договорете се предварително в семейството - прехвърлянето на остатъка от отпуска е избор, не задължение.

Остатъкът от отпуска може да се прехвърли и на баба или на дядо на детето, ако работят по трудов договор и са осигурени за общо заболяване и майчинство - но само на един от тях, не и на двамата едновременно.

Майката може по всяко време да прекъсне прехвърлянето с писмено заявление и да си върне остатъка от отпуска. Същото право има и човекът, който ползва отпуска в момента.

Загуби работата си? Твоите права остават: обезщетение за безработица

Без значение как е приключил договорът ти, почти винаги имаш право на някакво обезщетение.

- Условие: поне 12 месеца осигуряване във фонд „Безработица“ през последните 18 месеца.
- Регистрирай се като безработен/а в Бюрото по труда до 7 работни дни след прекратяването на договора.
- Размер: 60% от средния ти осигурителен доход за последните 24 месеца, за срок от 4 до 12 месеца според натрупания ти стаж.
- Напуснал/а си сам/а или по взаимно съгласие? Пак имаш право на обезщетение - но само на минималния размер, за срок от 4 месеца.

ИСТИНСКИ КАЗУС

Дани е съкратена след 2 години в първата си работа. Регистрира се в Бюрото по труда на четвъртия ден и получава обезщетение в размер на 60% от дохода си в продължение на 4 месеца.

- За регистрацията носи лична карта и документ, че договорът ти е прекратен (заповед за освобождаване или екземпляр от допълнителното споразумение).
- Докато получаваш обезщетение, трябва да ходиш на насрочените срещи с трудовия си посредник и да не отказваш подходящи предложения за работа - иначе губиш обезщетението си.
- Колко дълго ще получаваш обезщетение (от 4 до 12 месеца) зависи от това колко стаж имаш като осигурен/а за безработица и на какво основание е прекратен трудовият ти договор.

Фирмата фалира - парите ти не се изпаряват

Несъстоятелността на работодателя не значи, че губиш заработеното.

- Фонд „Гарантирани вземания на работниците и служителите“ (към НОИ) ти изплаща заплати и обезщетения, които са ти начислени, но не са ти платени - независимо от вида и продължителността на трудовия ти договор.
- Какво покрива: последните 6 неизплатени месечни заплати от 36-те месеца преди несъстоятелността, плюс дължимите обезщетения - например за неспазено предизвестие или неизползван отпуск.
- Ако работодателят ти дължи само обезщетения, можеш да получиш най-много 4 минимални работни заплати (МРЗ) - около 2480,80 евро за 2026 г.
- Условие: работодателят да е работил (развивал дейност) поне 12 месеца преди датата на несъстоятелността.

ИСТИНСКИ КАЗУС

Ирена работи 3 години в счетоводна кантора, която фалира. Работодателят ѝ дължи 800 евро обезщетение за неспазено предизвестие и 650 евро за неизползван отпуск - общо 1450 евро. Сумата е под тавана от 4 минимални заплати, затова фондът ѝ изплаща цялата сума.

ЛЮБОПИТНО

За 2026 г. вноската за този фонд е 0% - временно не се начисляват нови вноски. Но дори когато вноска се дължи, правото ти не зависи от това дали работодателят наистина я е плащал - гаранцията е държавна.

Следи обявите в Търговския регистър: от деня, в който там бъде вписано решението на съда за несъстоятелност на фирмата на работодателя, имаш 3 месеца да подадеш заявление в НОИ за парите, които ти дължат.

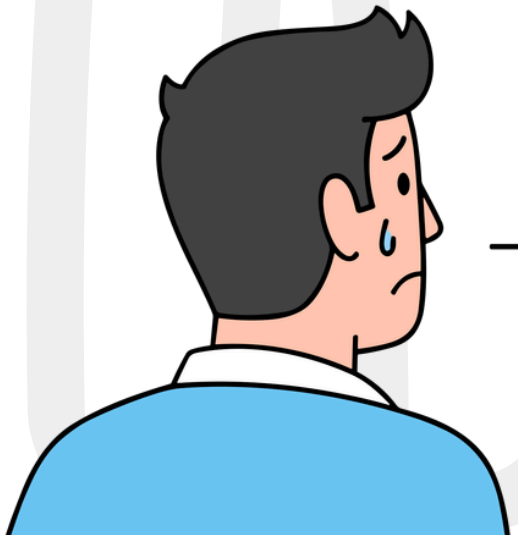

Фирмата фалира: как точно да поискаш парите

Знаеш какво ти се полага. Ето как реално да го получиш.

- Подаваш заявление-декларация по образец в териториалното поделение на НОИ по седалището (адреса на регистрация) на работодателя – не непременно там, където живееш.
- До 1 месец след като подадеш заявлението, НОИ издава разпореждане (за плащане или за отказ). Ако отговаряш на условията, парите се превеждат по банковата сметка, която посочиш.
- До 21 дни след вписването на решението за несъстоятелност работодателят (или синдикът) трябва да изготви справка колко дължи на всеки работник. Поискай копие, за да провериш сумата.
- Фирмата ти дължи повече от тавана на фонда? Остатъка можеш да поискаш отделно в самото производство по несъстоятелност - обикновено до 1 месец от вписването, пред синдика.

	Гаранционен фонд	Несъстоятелност
Кой плаща	НОИ (държавата)	Каквото е останало от фирмата
Таван	До 4 МРЗ	Няма фиксиран таван
Срок за действие	3 месеца	Обикновено 1 месец
Сигурност	Гарантирано	Зависи от имуществото

ВАЖНО
При фалит парите, които се дължат на работниците, обикновено се изплащат преди тези на повечето обикновени търговски кредитори, но след обезпечените кредитори и след разноските по самото производство.

Осигуровките пътуват с теб

Осигурителният ти стаж не се „нулира“, когато сменяш работодател.

- Всеки ден, в който си бил/а осигурен/а (без значение при кой работодател), се пазят в Информационната система на НОИ.
- Периоди без осигуряване просто не се броят, но не заличават натрупаното преди тях.
- Работил/а си при няколко работодатели през годината - едновременно или последователно? Стажът и доходът при всички тях се събират при изчисляване на бъдещите ти обезщетения.
- Работиш при последния си работодател по-малко от 6 месеца и се разболяваш? Стажът от предишните ти работи може вече да ти дава право на обезщетение за болничен.

ИСТИНСКИ КАЗУС

Никол сменя три работи за две години, докато е студентка. Всеки неин договор, дори съвсем кратък, се пази в един и същ електронен регистър. Когато ѝ потрябва болничен на четвъртата работа, стажът от предишните вече е там.

- Целият ти стаж и доход, по месеци и по работодатели, можеш да видиш в ЕПЕУ - влизаш с ПИК на НОИ, с ПИК на НАП или с КЕП. Справките са в разделите: „Електронно осигурително досие за пенсия“ и „Електронно социалноосигурително досие за осигурени и самоосигуряващи се лица“ .
- Хората, които са работили преди 1997 г. или имат стари периоди извън електронния регистър, доказват стажа си с хартиената трудова, служебна или осигурителна книжка - затова тя задължително се пази.

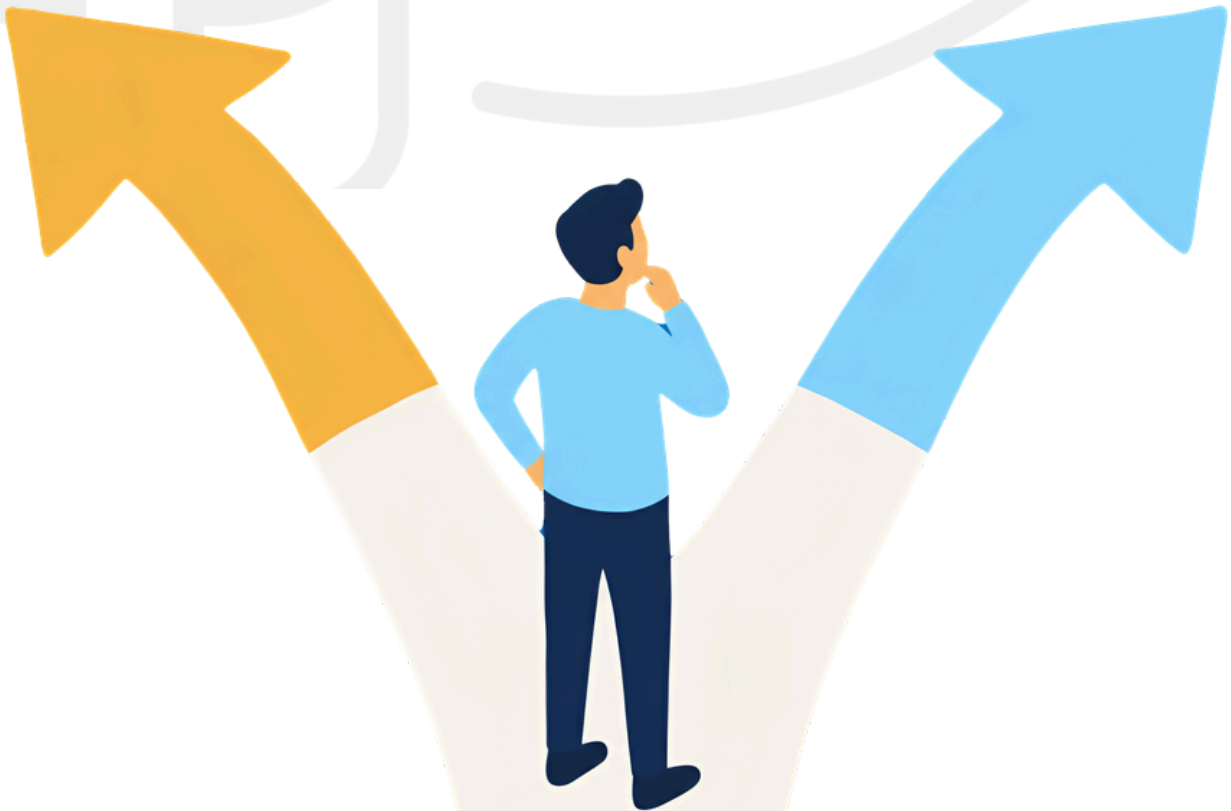

Сезонна, временна работа, смени

„Само за лятото“ не значи „без права“.

- Всеки трудов договор - за 2 седмици, за 2 месеца или безсрочен - задължително следва едни и същи правила.
- Работиш на смени в морски или планински курорт? Работодателят те регистрира в НАП точно както ако работеше в офис.
- Работиш през платформа за доставки или превоз? Провери внимателно дали работиш по трудов договор, по граждански договор или като самоосигуряващ/а се - от това зависят правата ти.
- Учиш и работиш на непълно работно време? Осигуровките се внасят върху реалното ти възнаграждение, а стажът се зачита пропорционално на отработеното време.

СЪВЕТ

Кратък трудов договор с ниска заплата „на хартия“ пак е несравнимо по-сигурен от „кеш на ръка“ без никакъв документ.

- Нает/а си чрез агенция за временна заетост? Агенцията е твоят пряк работодател и осигурител, макар да работиш във фирмата, в която те е изпратила - тя ти дължи трудов договор, заплата и осигуровки.
- Сезонният или почасовият характер на работата не намалява правата ти при трудова злополука - те важат от първия ден по същия начин.

Заминаваш да работиш в ЕС?

Осигурителните ти права пътуват с теб из целия Европейски съюз.

- Европейският регламент (ЕО) 883/2004 свързва осигурителните системи на държавите членки. Така периодите, в които си бил/а осигурен/а в различни страни, се сумират, когато се преценява правото ти на обезщетение или пенсия.
- Ако си бил/а осигурен/а в България и смяташ да търсиш обезщетение за безработица в друга държава от ЕС, преди да заминеш, поискай от НОИ формуляр U1.
- Осигуряваш се в държавата, в която реално работиш - не в тази, чийто гражданин си.
- ПИК на НОИ остава активен и в чужбина - следиш стажа си от разстояние, чрез електронните услуги на НОИ.

СЪВЕТ

Пази копия от всички трудови договори и фишове от работата си в чужбина – може да ти потрябват при кандидатстване за пенсия или обезщетение в България.

- Формуляр S1 - доказва право на здравно обслужване в новата държава, докато си осигурен/а там или временно командирован/а от български работодател (издава се от Национална здравноосигурителна каса).
- Формуляр A1 - ако български работодател те изпрати временно (командирова те) в друга държава от ЕС, този формуляр доказва, че продължаваш да се осигуряваш в България, а не там (издава се от Национална агенция за приходите).

Защо минималният осигурителен доход решава всичко

Съгласяваш се да те осигуряват върху по-ниска сума от тази, която реално получаваш? Ощетяваш себе си още от утре.

- За всяка длъжност и икономическа дейност има определен минимален осигурителен доход (МОД) - сумата, под която не може да е осигурителният ти доход.
- За 2026 г. минималната работна заплата е 620,20 евро - база за много други изчисления и прагове.
- Осигуряват те върху по-ниска сума от заплатата, която реално получаваш (а разликата е „в плик“)? Тогава обезщетенията и бъдещата ти пенсия се смятат върху по-малката, обявената сума.
- Провери сам/а: осигурителният ти доход се вижда в ЕПЕУ на НОИ, не само в бележката, която ти дават на ръка.

ВАЖНО
Разликата между „заплата в плик“ и обявената заплата не е бонус - това е част от бъдещото ти обезщетение, от която доброволно се отказваш днес.

МОД се определя всяка година със закон - според икономическата дейност и квалификационната група на длъжността. Затова минимумът за продавач-консултант е различен от този за счетоводител или строителен работник.

Никога не подписвай договор, без да знаеш каква брутна заплата ще бъде записана в него - устните обещания за още пари „в брой“ не оставят следа в системата.

Пенсията все някога идва. Помисли и за нея

Звучи далечно. Математиката обаче тръгва от първата ти вноска.

- Пенсията ти за осигурителен стаж и възраст зависи основно от две неща: колко години си бил/а осигурен/а и какъв е бил осигурителният ти доход през годините.
- Всеки месец без осигуряване (работа „в сиво“ или без договор) е месец, който липсва в тази сметка и то завинаги.
- От 2002 г. част от пенсионната вноска на родените след 1959 г. отива в лична партида (сметка) в универсален пенсионен фонд. Избираш фонда сам/а до 3 месеца след като започнеш работа - иначе те разпределят служебно.

ЛЮБОПИТНО

Можеш да провериш прогнозния размер на държавната си пенсия онлайн, на база реално натрупаните до момента данни.

Опростената пенсионна формула: размер на пенсията = средният осигурителен доход за страната (за последните 12 месеца) × твоят индивидуален коефициент × 1,35% за всяка година стаж. Индивидуалният коефициент показва как твоят доход се отнася към средния за страната през годините, в които си работил/а. Тежестта на стажа (процентът за всяка година труд) може да е различна в зависимост от обстоятелствата.

През 2026 г. **възрастта за пенсиониране** при трета категория труд е 62 години и 6 месеца за жените (при 36 години и 10 месеца стаж) и 64 години и 9 месеца за мъжете (при 39 години и 10 месеца стаж). Тя расте постепенно всяка година, докато стигне65 години (и за мъжете, и за жените), а стажът – 37 години за жените и 40 години за мъжете.

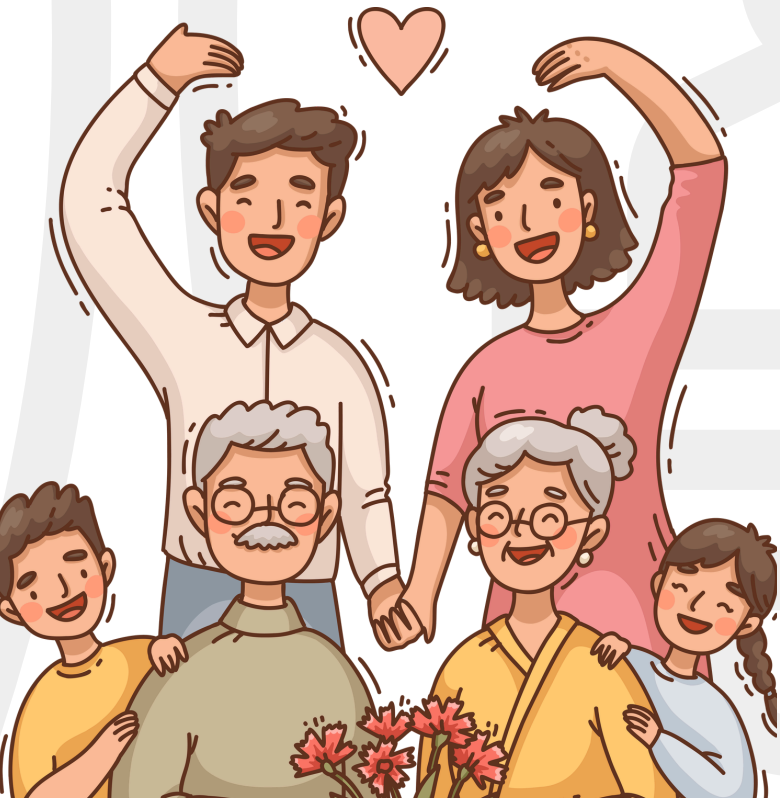

Пенсиите не са само за стаж и възраст и не са само за „старини“. Ако имаш здравословен проблем и експертно решение от ТЕЛК, можеш да получаваш инвалидна пенсия. Ако загубиш родител, имаш право на наследствена пенсия до 18 години, а ако продължаваш да учиш - до 26 години. Размерът ѝ зависи от това как се е осигурявал родителят.

Къде отиват твоите осигуровки?

13,78 % от брутната ти заплата - разпределени в пет фонда.

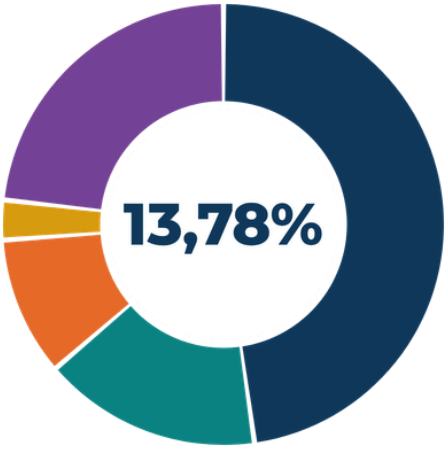

Фонд „Пенсии“ на ДОО	6,58%
Универсален частен пенсионен фонд на ДЗПО	2,20%
Фонд „Общо заболяване и майчинство“ на ДОО	1,4%
Фонд „Безработица“ на ДОО	0,4%
Здравно осигуряване в НЗОК	3,2%

Общо 13,78% от брутното ти възнаграждение е твоята част от осигуровките.

- Работодателят плаща за своя сметка за всеки осигурен работник и следните вноски: 8,22% за държавния пенсионен фонд, 2,80% за частния пенсионен фонд (ДЗПО), 0,60% за фонд „Безработица“ и 2,10% за фонд „Общо заболяване и майчинство“. Отделно плаща изцяло за своя сметка и вноска за трудова злополука и професионална болест - от 0,4% до 1,1% според риска на дейността. Той внася и 4,80% за здравно осигуряване, но тези пари не отиват във фондовете на НОИ, а в Националната здравноосигурителна каса.
- Вноските за универсален пенсионен фонд - и частта, удържана от твоята заплата, и частта, която плаща работодателят - се натрупват в твоята лична партида (сметка) във фонда.

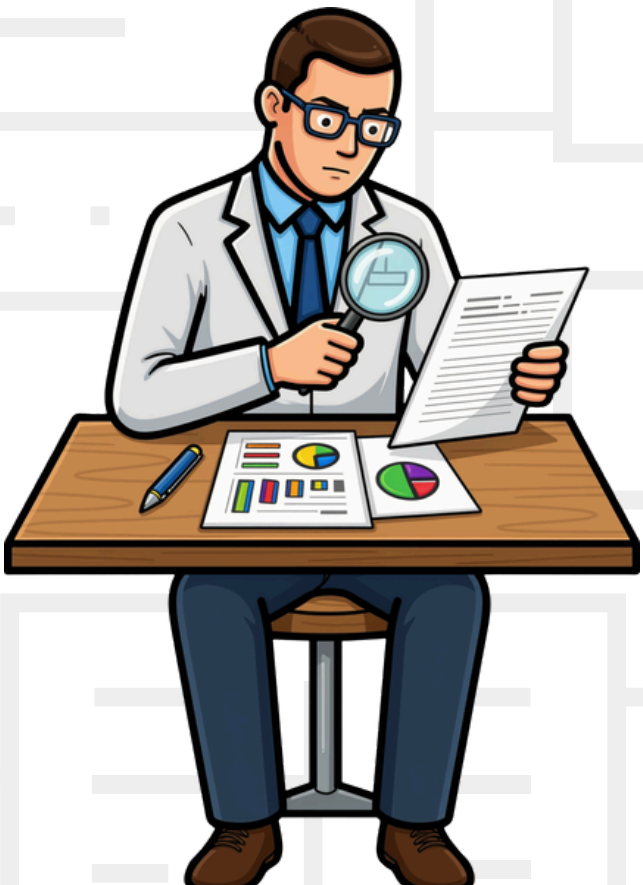

ИНСТРУМЕНТИ

7 мита за осигуряването

Чул/а си поне един от тях. Ето защо не е вярно.

Мит: *„Осигуровките не са важни на 20“*
Истина: Точно сега полагаш основата и всеки месец има значение.

Мит: *„Работата без договор е по-изгодна“*
Истина: Повечето пари „в плик“ ги плащаш с изгубени обезщетения за болничен и майчинство и с по-ниска пенсия - завинаги.

Мит: *„Осигуровките са само за пенсионери“*
Истина: Ползваш системата много преди пенсия - при болничен, злополука, майчинство, загуба на работа.

Мит: *„Граждански договор = пълна осигуровка“*
Истина: Той осигурява основно за пенсия - без болничен, майчинство и безработица.

Мит: *„Смениш ли работа, губиш стажа си“*
Истина: Стажът е личен и постоянен - пътува с теб от работодател на работодател, за цял живот.

Мит: *„Изпитателният срок не се брои за стаж“*
Истина: Грешно. По време на изпитателния срок имаш пълни права - заплата, отпуск и осигуряване от първия ден.

Мит: *„Ако работодателят не плаща вноските, губя правата си“*
Истина: Не. За много обезщетения е важно само да си бил/а на трудов договор и вноските да са били дължими - а не дали работодателят е внесъл всичко навреме.

Чек-лист: първата работа

Провери коя от полезните стъпки си изпълнил/а.

☐ *Преди да започна работа, имам писмен договор, подписан от двете страни.*

☐ *Имам екземпляр от договора и копие от регистрацията му в НАП (с входящ номер).*

☐ *Знам каква е брутната ми заплата и осигурителният ми доход - не само нетното.*

☐ *Взел/а съм си ПИК от НОИ и съм проверил/а профила си в ЕПЕУ.*

☐ *Знам къде е офисът на НОИ и на Бюрото по труда в моя град.*

☐ *Пазя копия от всеки договор - дори за кратки, сезонни работи.*

☐ *Ако съм непълнолетен/на, имам разрешение от Инспекцията по труда да работя.*

☐ *Проверявам осигурителните си данни в ЕПЕУ поне веднъж на 3 месеца.*

☐ *Знам в чия полза е уговорен изпитателният ми срок, ако има такъв.*

☐ *Знам датата на изплащане на заплатата и я потвърждавам всеки месец на фиша си.*

Често задавани въпроси

Кратки отговори на въпросите, които всеки задава.

В: *Мога ли да работя без договор „временно“, докато си намеря нещо по-стабилно?*
О: *Освен че е незаконно, всеки ден без договор е ден без защита и не се брои за осигурителен стаж. А 37 години стаж (за жените) и 40 години (за мъжете) не се събират бързо.*

В: *Работодателят удържа осигуровки, но не съм сигурен/а дали ги превежда?*
О: *Провери в ЕПЕУ периодите, в които си осигурен/а, и осигурителния си доход. Ако нещо не съвпада, подай сигнал в НАП.*

В: *Имам ли право на нещо, ако работя на 4 часа (непълно работно време)?*
О: *Да. Правата са същите - сумите се смятат според реалното ти възнаграждение, а стажът - пропорционално на пълното работно време по закон.*

В: *На колко години мога да си взема ПИК?*
О: *От момента, в който имаш ЕГН и лична карта - няма долна възрастова граница за самия код.*

В: *Мога ли да имам едновременно трудов и граждански договор?*
О: *Да. По трудовия договор си осигурен/а пълноценно, а по гражданския - само за пенсия, върху хонорара.*

В: *Изгубих своя ПИК - какво да направя?*
О: *Отиваш лично в офис на НОИ с лична карта и си взимаш нов - старият автоматично се деактивира.*

В: *Работодателят ми поиска да върна част от заплатата в брой - законно ли е?*
О: *Не. Това е укриване на доход и намалява твоя осигурителен доход - подай сигнал в НАП или в Инспекцията по труда (ГИТ).*

Речник на младия осигурен

Термините, които ще срещаш на всяка крачка.

Възнаграждение по трудов договор - Договорената между теб и работодателя сума за труда ти, вписана изрично в договора.

Данъчна основа – при трудов договор това е твоето брутно трудово възнаграждение, след като от него се извадят осигуровките. Върху тази сума се изчислява данъкът върху дохода ти. При гражданския договор нещата са малко по-сложни.

Декларация обр. 1 и обр. 6 - Месечни документи, с които работодателят декларира пред НАП доходите и осигуровките ти.

Допълнително задължително пенсионно осигуряване (ДЗПО) - Вноски към частен универсален пенсионен фонд - твоята бъдеща „втора пенсия“.

Изпитателен срок - Период до 6 месеца в началото на трудовия договор, през който договорът може да се прекрати по-лесно.

Индивидуален коефициент - Показва как осигурителният ти доход се съотнася към средния за страната - влияе пряко на размера на пенсията.

Квалифициран електронен подпис (КЕП) – средство за електронна идентификация, с което подписваш документи и имейли и влизаш в ЕПЕУ на НОИ и в ССЕВ.

Осигурителен доход - Брутното възнаграждение, върху което се изчисляват осигуровки - база за всички обезщетения.

Осигурителен стаж - Времето, през което си бил/а осигурен/а. В някои случаи, изрично посочени в закона, се брои и време, през което не си бил/а осигурен/а (напр. майчинство или безработица). От стажа зависи правото ти на пенсия и на много обезщетения.

Осигурител - Работодателят (или друго лице), който внася осигуровки за теб.

Осигурено лице - ТИ, докато имаш договор и се внасят вноски за твоя сметка.

ЕПЕУ - Единен портал за електронни услуги на НОИ (eportal.nssi.bg).

Минимален осигурителен доход (МОД) - Най-ниската сума, върху която задължително се дължат осигуровки за дадена длъжност.

Начислено/брутно възнаграждение - Пълната сума на труда ти, преди удръжките.

Речник на младия осигурен

Термините, които ще срещаш на всяка крачка.

ПИК - Персонален идентификационен код - средство за електронна идентификация - личният ти ключ към е-услугите на НОИ или НАП, както и в ССЕВ.

Регистър на заетостта - виж единен електронен трудов запис (ЕЕТЗ).

Плосък данък - Данък върху доходите на физическите лица в размер на 10%, без значение от размера на дохода.

Синдик - Лицето, назначено от съда да управлява имуществото на фалирала фирма и да го разпредели между кредиторите.

Самоосигуряващо се лице - Човек, който сам внася осигуровките си - напр. свободна професия, едноличен търговец.

Система за сигурно електронно връчване (ССЕВ) - електронен вариант на препоръчана поща - изпращаш и получаваш писма, мейли и съобщения, удостоверени с обратна разписка. За да регистрираш профил, ти трябват валиден имейл адрес и ПИК на НОИ, ПИК на НАП или КЕП.

Служебно правоотношение - възниква по силата на заповед за назначаване, когато работодателят е административен орган. Уредено е в Закона за държавния служител. От правна гледна точка е подобно на трудовото правоотношение.

Трудов договор - Писмено споразумение за работа по трудово правоотношение - дава пълен пакет осигурителни права. Уреден е в Кодекса на труда.

Трудова книжка - Официален документ, удостоверяващ трудовия ти стаж при всеки работодател до въвеждането на електронния регистър. Аналогичният документ за държавния служител е служебната книжка.

Граждански договор - Договор за извършване на конкретна услуга или реализиране на определен резултат. Уреден е в Закона за задълженията и договорите и в Търговския закон. Предлага ограничена осигурителна защита.

Фонд ТЗПБ - Фонд „Трудова злополука и професионална болест“ на държавното обществено осигуряване; вноската е изцяло за сметка на работодателя.

Копие от вписването на началото на трудовото правоотношение - Документът, с който работодателят регистрира новия ти трудов договор пред НАП до 3 дни след сключването му.

Нетно възнаграждение - Сумата, която реално получаваш след удръжките за осигуровки и данък.

Полезни контакти

Запази тази страница - ще ти трябва по-скоро, отколкото мислиш.

НОИ - уебсайт: www.nssi.bg

Контактен център на НОИ: 0700 14 802

Имейл на НОИ: noi@nssi.bg

Централно управление на НОИ: гр. София 1303, бул. „Ал. Стамболийски“ 62–64

Териториално поделение на НОИ: по постоянния ти адрес – адресите може да намериш тук: https://nssi.bg/kontakti/teritorialni-podeleniq-na-noi/

Контакти на Главна инспекция по труда:
https://www.gli.government.bg/bg/taxonomy/term/424/node/4328

- ГИТ - национален телефон: **0700 17 670**, работно време 09:00-17:30
- ГИТ - сигнали за трудови злополуки: **0800 14 008** (безплатен)
- Формуляр за подаване на сигнали към ГИТ: https://www.gli.government.bg/bg/node/6499

Сканирай и влез в
www.nssi.bg

влез в играта

ОСИГУРИ

бъдещето си!

Национален осигурителен институт

В партньорство с: ГИТ · Висши учебни заведения